

Vurdering af plejemuligheder af sommerhusområdet, Slagballe Bakker ved Karlsø

Naturafdelingen, Horsens Kommune - September 2011

Området blev gennemgået i samarbejde med bestyrelsen for grundejerforeningen for sommerhusområdet. Målet var at vurdere mulighederne for pleje af området – med fokus på fællesarealer. Vi snakkede dog også om de privatejede naturområder. Udover det snakkede vi om reglerne omkring pleje af beplantning på sommerhusgrundene.

Naturbeskyttelse: Karlsø og vandhullerne – de gamle tørvegrave ved søens sydøstende – er hver især beskyttede. Tørvegravene findes i et såkaldt fattigkær. Dele af området har karakter af hængesæk. Området er særligt værdifuld natur og beskyttet af Naturbeskyttelses-lovens §3, som mose.

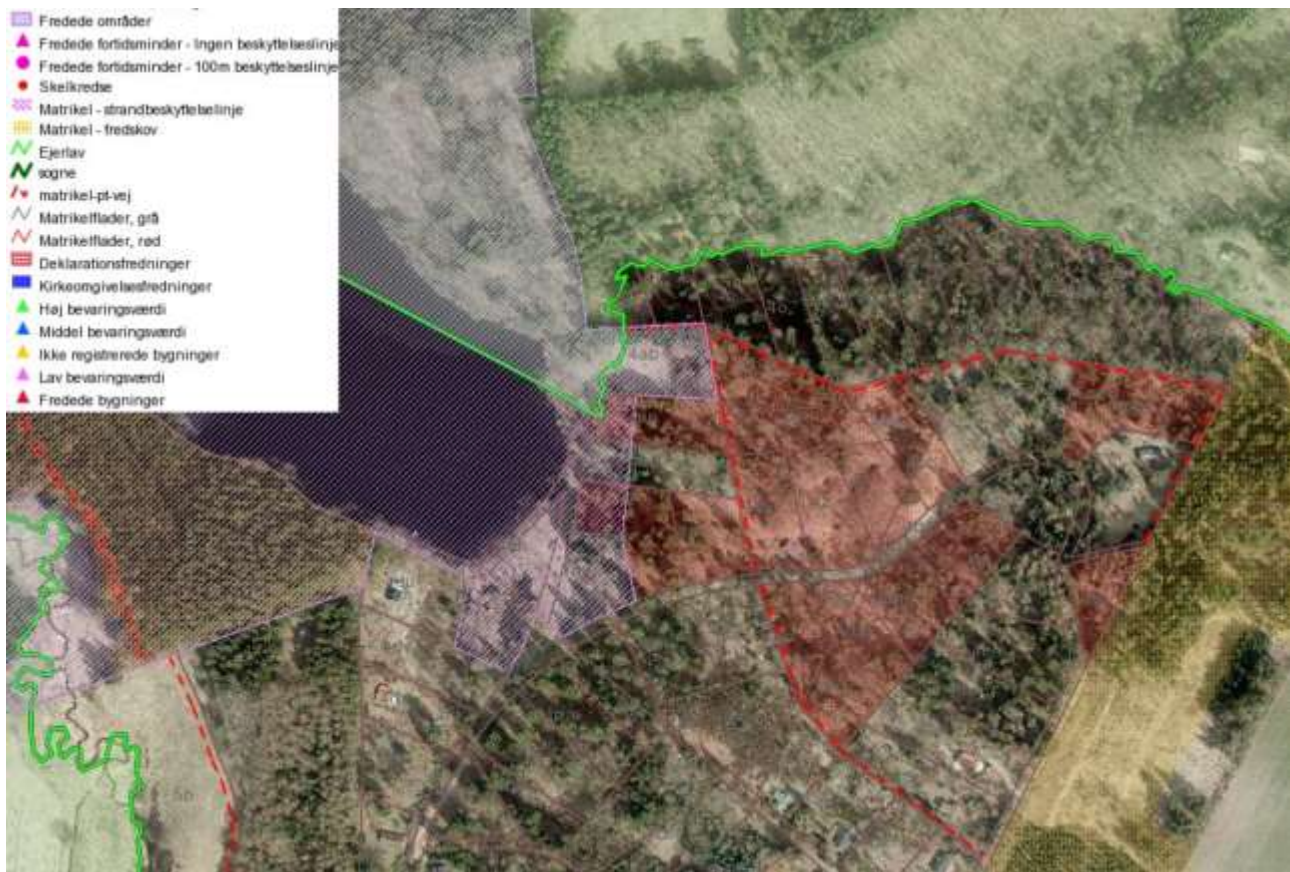
Flere steder i området findes der hedearealer, der med stor sandsynlighed klassificerer sig til at være beskyttede af Naturbeskyttelsesloven, men i dag optræder ikke i registeret. Områderne bliver undersøgt for deres tilstandsstatus i forbindelse med en igangværende gennemgang af alle naturområder i kommunen, og i så fald de opfylder kriterierne for en beskyttelse, bliver de

registreret.

Copyright Horsens Kommune – luftfoto 2010

Fredninger: Der findes to fredninger i området. Bryrup Langsø og Karlsø sammen med arealerne omkring søerne er omfattet af en arealfredning af den 5. februar 1985. Dele af arealet øst for Karlsø er beskyttet af en deklaraionsfredning af den 23. september 1967. *Se kort på side 2.*

Fredningen fra 1967 siger, at området skal bevares i den tilstand, det var i ved fredningens indtræden. Der må bl.a. ikke foretages terrænændringer i området, og såning og nytplantning med træer er ikke tilladt. Genbeplantning af allerede tilplantede arealer er tilladt.

Fredningen af den 5. februar 1985 har det formål at sikre opretholdelse af de geologiske, biologiske og landskabelige værdier i området, og forbedre offentlighedens rekreative muligheder.

De fredede områder skal bevares i en tilstand svarende til tilstanden ved fredningens indtræden. Der må ikke foretages terrænændringer eller nytilplantninger. Forbuddet mod plantninger gælder ikke i på fredningstidspunktet eksisterende haver, eller på arealer, der på fredningstidspunktet var markeret som skov eller hegn. Der må ikke etableres nyt hegn, og eksisterende hegn må ikke fjernes. Dog kan eksisterende hegn udskiftes om nødvendigt. Fredningen giver amtsrådet (overgået til kommunen i 2007) ret til naturpleje, hvis det vurderes nødvendigt.

Skovområderne indenfor sommerhusområdet er ikke omfattet af fredskovspligt.

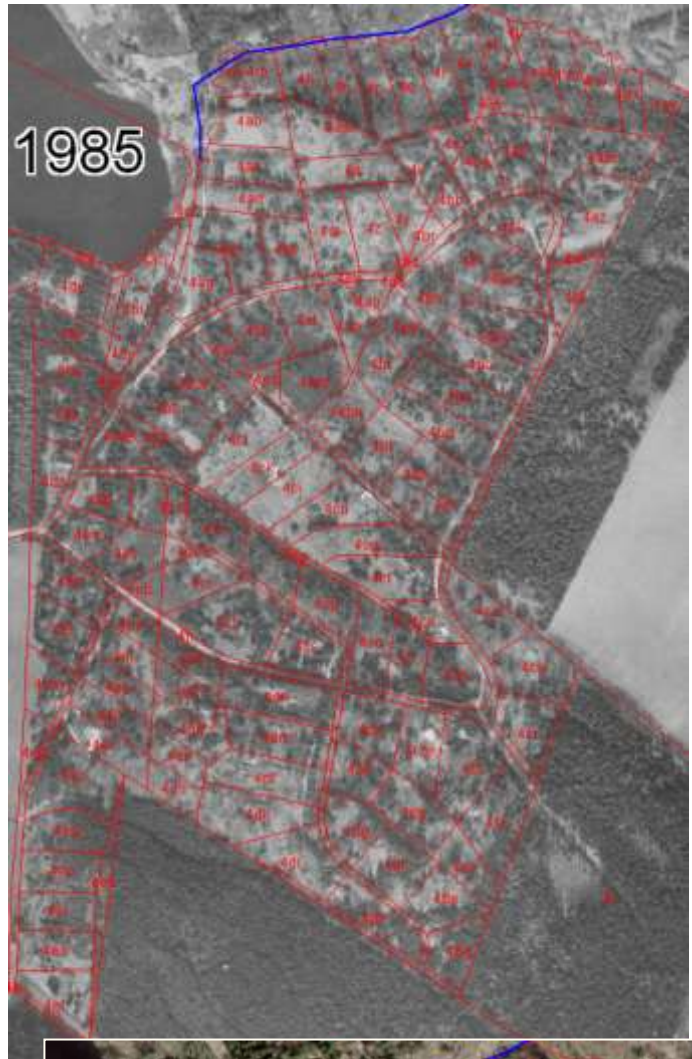

Lokalplan: Sommerhusområdet er omfattet af lokalplan "partiell byplanvedtægt nr 6. Slagballe Bakker" af 3. marts 1977.

Ifølge vedtægterne må eksisterende beplantninger ikke fjernes. Kommunalbestyrelsen kan vurdere det individuelt, hvis beplantninger er til gene for bebyggelse eller anvendelse af den enkelte ejendom - om beplantningen kan fjernes. Beplantning må vedligeholdes "forstligt" og der kan ske efterplantning. Hegn må kun etableres, hvis der er tale om levende hegn i skel eller langs vej.

Hvordan skal det forstås?

Både fredningerne og lokalplanen tager udgangspunkt i en tilstand, der fandtes på det tidspunkt, hvor vedtægterne blev forfattet.

Området har karakter af en mosaik med ekstensivt beplantede haver, mere eller mindre åbne områder med bl.a. hede- og skovarealer. Alt dette ligger på markante terrænformer. Skovområderne er ikke fredskovspligtige, og vurderes ikke at have nogen særlig forstlig værdi. De har til gengæld en stor æstetisk betydning, da bevoksningen skjuler husene, og giver området et præg af ugenerthed. Udover det fungerer den varierede bevoksning som levested for dyr og planter.

Absolut hovedparten af sommerhusene har ikke udsigt over større partier af landskabet. Således er udsigtsinteresserne som sådan meget begrænsede. Til gengæld har sommerhusejerne en interesse i at få lys og en vis luft og rum omkring husene.

Lokalplanen har det formål, at bevare områdets præg som naturområde, og skjule bebyggelsen i tilstrækkelig grad.

Ved "forstlig vedligeholdelse" i lokalplanens §7 stk.2. forstås *ikke* en vedligeholdelse, som man vil bruge i en produktionsskov – altså at træer uden værdi fjernes, og om nødvendigt heltrykkes og efterplantes områder for at opnå en mere produktiv skovdrift. Her skal ordlyden tolkes således, at de skovbevoksede dele af området kun må vedligeholdes i et begrænset omfang, og skovkarakteren skal bevares med udgangspunkt i de bevoksninger, som eksisterede i 1977. Man kan fælde enkelttræer, der f.eks. er blevet farlige. Evt. kan der f.eks. fjernes enkelttræer, der står i vejen for at et andet træ kan "komme til sin ret" – f.eks. en gammel bøg eller eg frem for en hurtigvoksende yngre birk. Bevoksninger på arealer, der har haft en mere åben karakter i 1977 kan vedligeholdes via udtyndning til det niveau, der har været karakteristisk for området omkring lokalplanens indtræden. Eksempelvist bevoksninger af unge birketræer, gran og fyr, kan skæres tilbage.

Generelt gælder det for skovbevoksninger som natur: Skov er en meget mangfoldig naturtype, der huser en lang række planter og dyr. En mosaik af flere typer af skov – en blanding af yngre og ældre gran og løvtræsbevoksninger, krat i skovbryn samt lysninger – er det bedste naturmæssigt, fordi der er knyttet forskellige dyr og planter til de forskellige nicher.

Naturmæssigt er den bedste skov en skov, der får lov til at passe sig selv. Nedfaldne gren og faldne træer skal helst have lov til at ligge og rådne, da dette giver et rigt insektsliv og mange svampe. Døde træer skal helst have lov til at stå – hvis de ikke er til fare – fordi løs bark og hulninger er en forudsætning for, at der er skjul for flagermus og føde og redesteder for visse fugle.

Skovnatur er følsom på gennemtræk, og skovbrynet med buskads er en forudsætning for et godt indeklima med læ og fugt i skoven.

Beplantninger i haverne ved sommerhusene: Meningen er, at området har et naturpræg, hvor lysninger og beplantningen omkring husene falder naturligt ind i de omkringliggende skovarealer. Dvs. man ønsker *ikke* et præg af parcelhuskvarter med køkkenhaver og udprægede blomsterbede. Lokalplanen er dog ikke til hinder for, at der i begrænset omfang bliver plantet eksempelvis buske i tilknytning til bebyggelser, som vil falde mere eller mindre naturligt ind i omgivelserne, selvom disse ikke decideret er hjemmehørende i DK – såsom f.eks. rododendron.

Der er dog en forventning om, at plantning sker med stor respekt for de æstetiske indtryk i forhold til omgivelserne.

Grundejerforeningen opfordres til at indføre retningslinier i vedtægterne.

De åbne naturområder: Der er en række forskellige problemstillinger i forbindelse med pleje af de åbne arealer. En del af arealerne er private grunde, mens andre er fællesarealer. I den nærværende gennemgang ser jeg bort fra ejerforhold, og beskriver kun plejen.

Ørnebregne på hedeområder: Der blev observeret en vis udbredelse af ørnebregne på områder med hedekarakter. Ørnebregne er en invasiv plante, der kan etablere sig på bekostning af især dværgbuske som lyng m.m. Når planten overtager et område, bortskygger den al anden plantevækst. Planten indeholder kræftfremkædende stoffer, der kan nedsive til grundvandet. Ørnebregne er meget svær at bekæmpe.

En metode for begrænsning af udbredelsen af ørnebregne til større dele af et område – og et forsøg på svækkelse af bestanden – er at slå ørnebregnen et par gange i vækstsæsonen hvert år. Der kan være en ide i at fjerne det slåede materiale fra området for at fjerne næring, men det er ikke absolut nødvendigt. Bladene fylder meget mindre, end de syner af.

Vedligehold af hedearealer: Lyngbevoksningen virker noget senil på dele af hedearealerne, men ellers virker bevoksningen tæt og levedygtig.

Lyngbevoksning har fint af at blive græsset. Planterne bliver på denne måde bidt til, og der kommer nye skud på. Kan der ikke græsses, og ønsker man en foryngelse af lyngen, kan et hedeareal slås en gang hvert 5. år. (Ikke hyppigere end det, fordi slåningen kan komme til at favorisere græsserne!!) Slåningen hvert 5. år forebygger også en tilgroning med træer, der kommer op som nye skud mellem lyngen. Det slåede materiale skal væk fra området for at give luft til at lyngen skyder på ny. Og for at fjerne næringen i det slåede materiale. Hede er nemlig en næringsfattig naturtype.

Er der ikke mulighed for græsning eller slåning af området, er det en god ide at trække de nye små skud af f.eks. birk op før de bliver til små træer. Birk kan blive til et meget stort problem, da området kan hurtigt gro til i skov. Rødgran og fyr er det andet problem, der kan føre til forsvinden af dele af hedearealer. Visse dele af hedeskrænterne allerede er groet så meget til, at der er begyndende skovdannelse. Løsningen er fældning af unge træer. I forbindelse med birk er det en god ide at fjerne modertræer, der sår frø ind i området.

Gran skal fældes før træerne bliver blot 4-5 år gamle, da disse træer vokser meget hurtigt, og giver en helt mørk skovbevoksning allerede ved ganske få træer i en klynge.

Vedligeholdelse af beskyttede arealer ved Karlsø: Området ved sydøst-enden af Karlsø er beskyttet mose. Der er tale om en veludviklet hængesæk med flere vandhuller – rester af gamle tørvegrave. Det største af vandhullerne har en vandflade på ca. 700 m². Området er ekstremfattigkær og overgangsfattigkær, og har en meget høj naturkvalitet med sjældne arter. Både Karlsø og vandhullerne, samt bækken på nordsiden af området er beskyttede.

Hedearealerne i området er ikke registrerede som beskyttet i den vejledende register pt., men karakteren af dem gør, at de højst sandsynligt er omfattet af beskyttelsen. Områderne bliver registreret efter en gennemgang, Horsens Kommune er i gang med i disse år.

- **Karlsø:** Søen er næringsrig og har tendens til algeopblomstring. Spildevandsudledningen fra Vinding, der angiveligt har forårsaget forureningen af søen er afskåret, men tilstanden lider under en fosforpulje i søen. Horsens Kommune har ikke planer om at iværksætte en oprensning eller en biomanipulation af søen på nuværende tidspunkt.

- **Tørvegravene i den beskyttede mose – fattigkær:** Der er tale om nogle meget fine klare og survandede mosehuller. Området omkring vandspejlet er lysåbent. Der er ikke nogen plejebehov i forbindelse med selve vandhullerne.

- **Mosen omkring tørvegravene:** Der står en del unge birketræer spredt i mosen, og der kan ses en massiv spiring af birkeskud i dele af området. Birketræerne er modertræer til frø, der falder ned i mosen, og den massive spiring af unge birk forudsætter en meget konsekvent plejebehov. Holder man op med at rydde de unge birkeskud, vil der opstå en helt lukket birkeskov i løbet af en meget kort årrække. På sigt vil højskoven overtage området, og tørvegravene vil gradvist gro til og forsvinde. Birken fungerer som ammetræ for skovtræer. De dele af mosen, hvor spiring af birk er kraftigst, er variationen af den naturlige bevoksning kraftigt forringet. Når birk først har etableret sig, er den meget svær at bekæmpe den pga. stor overlevelsessevne.

For at begrænse frøspredning af birk, er det nødvendigt med en fældning af alle birketræer indenfor den beskyttede mose og dens nærhed.

De yngste af birkskuddene er bedst at trække op. Klipper eller slår man birken, busker den sig voldsomt, og er ikke til at få bugt med. Birken svækkes typisk ikke af slåning, og området med mange skud er fattigt i andre – mere værdifulde – planter. Det er sådan set den tilstand, dele af området ved tørvegravene er ved at få.

For at svække væksten, skal beskæring foretages ved rodhals – og gerne under - og gentages to gange i løbet af vækstsæsonen indtil birken pines helt ud af området. Men som sagt er forudsætningen også, at der ikke kommer alt for mange frø til fra voksne træer.

Den vestlige del af mosen fremstår tilgroet med pil. Pilen har tendens til at etablere sig massivt i fugtige områder, og skabe helt lukkede bevoksninger. De mindre planter forsvinder i skyggen af pilebuskene.

Pilen skal holdes ned ved at nye skud af pil i de åben dele af mosen trækkes op og større skud skæres ned. Her gælder det samme som ved birken, at nedskæring fremmer genskydning, og pilen busker sig endnu mere.

Der skal skæres længst muligt nede ved roden og fjerne mest muligt at planten. Kan man skære roden over på mindre pilebuske - uden selvfølgelig at grave mosen igennem – får man bedre resultat.

De større pilebuske er også en god ide at skære ned, og området skal plejes konsekvent efterfølgende med beskæring længst muligt nede ved jorden – og gerne lidt under. Har man ikke overskud til at rydde pil, er det vigtigt ikke at lade pilen brede sig ved rodskud m.m.

I forhold til al beskæring i mosen gælder det, at nedskåret materiale skal fjernes fra mosen.

- **Birk langs kanten af Karlsø:** For at begrænse frøspredning ind i mosen, kan det være en god ide at fjerne en del af birketræerne ved kanten af søen. Frøspredning kan ikke undgås helt, og birken giver selvfølgelig også en større variation. Derfor er det træerne tættest på mosen og tørvegravene, der mest er oplagt at fjerne.
- **Rynket rose** – *rosa rugosa* i kanten af areal ved Karlsø. Der findes en plantet kantbevoksning bestående af rynket rose ved grundejerforeningens areal ved stien. Rynket rose er en invasiv planteart, der visse steder er meget offensiv i sin spredning på bekostning af den naturlige bevoksning.

Umiddelbart er det ikke sikkert, at rosen har så nemt ved at sprede sig her, at det er nødvendigt med at fjerne den. Men det er en god ide at holde øje med, om den spredes, og de eventuelle nye planter skal fjernes. Rosen må ikke sprede sig ind på lyngbakkerne eller i mosen.

- **Gyvel på hedeskråninger:** Der er lidt gyvel iblandt lyng på skråningen ned mod mosen. Gyvel er en invasiv plante, der spreder sig meget villigt i hedeområder, og kan overtage dem helt. Gyvel holdes bedst ned ved klipning i løbet af vækstperioden – i starten af blomstring, hvor der ikke er frøspredning endnu. To klipninger i løbet af vækstsæsonen forbedrer resultatet.

Frida Franko-Dossar, mail ffd@horsens.dk
tlf. 76292511

biolog, Naturafdelingen, Horsens
Kommune